

KS. ROBERT R. KUFEL* – ZIELONA GÓRA

**STOSUNEK LOKALNYCH WŁADZ PARTYJNYCH DO KOŚCIOŁA
GORZOWSKIEGO NA PRZEŁOMIE LAT 50. I 60. XX WIEKU
W ŚWIETLE KORESPONDENCJI ZGROMADZONEJ
W ARCHIWUM DIECEZJALNYM W ZIELONEJ GÓRZE**

**THE ATTITUDE OF LOCAL PARTY AUTHORITIES TO THE GORZÓW
CHURCH IN THE LATE 1950S AND EARLY 1960S IN THE LIGHT
OF CORRESPONDENCE COLLECTED IN THE DIOCESAN ARCHIVES
IN ZIELONA GÓRA**

Abstract

After a brief period of tolerance by the communist authorities for the activities of the Catholic Church in Poland, ever-increasing acts of violence and restrictions on the activities of the Church in Poland began in 1947. This is evidenced by the liquidation of Catholic organizations, the withdrawal of religious lessons from schools, the processes of arresting and removing bishops, priests from episcopal capitals or parishes, and the almost total restrictions on the Catholic press and publishing. The death of Soviet leader Joseph Stalin in 1953 was followed by the so-called Khrushchev Thaw, which took place in the Soviet bloc countries (except Romania and Czechoslovakia). The exacerbation of communist terror in Poland in 1954–1955 was the result of decisions made by the state authorities very confident in its domination of society. The events of October 1956 gave Polish society hope for a further change in socio-political reality. Since 1960, the communist authorities have again repressed the Church in Poland. Against the backdrop of all these events, which were taking place throughout the country, the above article presents the attitude of the local party authorities in the late 1950s and early 1960s toward the Church in Gorzów, based on documentation kept in the Diocesan Archives in Zielona Góra. Representatives of the local party authorities, using the powers given to them by

---

* Ks. Robert Kufel – dr hab. historii, dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze
e-mail: R.Kufel@diecezjazg.pl
<https://orcid.org/0000-0002-1359-9230>

their superiors from the PZPR Central Committee, effectively restricted the activities of the Gorzów Church, represented by successive bishops Teodor Bensch and Wilhelm Pluta.

Keywords: Gorzów church; Diocesan Archives in Zielona Góra; People's Power in Poland; Presidium of the Provincial National Council in Zielona Góra; Polish Episcopal Conference; Cardinal Stefan Wyszyński; Bishop Teodor Bensch; Bishop Wilhelm Pluta; Bishop Jerzy Stroba

Translated by Marek Robak-Sobolewski

*****

Po śmierci, w dniu 5 marca 1953 roku, przywódcy Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (dalej: KPZR) Józefa Stalina nastąpiła tzw. odwilż, która dokonywała się w wielu krajach bloku sowieckiego (oprócz Rumunii i Czechosłowacji), a jej hasłem stała się krytyka J. Stalina zapoczątkowana przez I sekretarza KPZR Nikitę Chruszczowa. Żelźenie terroru komunistycznego w Polsce w latach 1954-1955 było rezultatem decyzji podejmowanych przez aparat władzy, bardzo pewny swej dominacji w społeczeństwie. Wydarzenia Października '56 dały polskiemu społeczeństwu nadzieję na dalszą odmianę rzeczywistości społeczno-politycznej. Dnia 28 października 1956 roku został uwolniony prymas Stefan Wyszyński, a 6 listopada 1956 roku powrócił na stanowisko przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski¹.

Prymas podjął próby uregulowania koegzystencji życia Kościoła i komunistycznej partii w jednym państwie. Dnia 8 listopada 1956 roku doszło do pierwszego spotkania Komisji Mieszanej. Postanowienia ze spotkania zostały ujęte 31 grudnia 1956 roku w tzw. małe porozumienie. Nowe otwarcie w stosunkach państwo-Kościół oraz pozwolenie na wprowadzenie do szkół religii jako przedmiotu nieobowiązkowego przyczyniły się do siania petycji do władz komunistycznych przez zgromadzenia zakonne z prośbą o pozwolenie na reaktywowanie placówek oświatowych prowadzonych przez zakony. Władze pozwoliły tylko na działanie placówek oświatowo-technicznych pod warunkiem, że zakon uzyska pomieszczenia do nauki, ponieważ komuniści nie zamierzali zwracać wcześniej zajętych budynków zakonnych. Zezwolono także na budowę kościołów w miastach lub dzielnicach, w których ich nie było. Natomiast w szkołach publicznych przywrócono religię jako przedmiot nieobowiązkowy².

Z roku na rok władze komunistyczne powracały do starych praktyk i rozpoczęły coraz odważniej represjonować Kościół, by już 28 czerwca 1957 roku przyjąć nowy plan polityki wyznaniowej. Głównym celem było prowadzenie laicyzacji, która miała sprowadzić życie religijne do murów budynków kościelnych, a najlepiej do

¹ Z. Zieliński, *Kościół w Polsce*, Poznań 2009, s. 93-97; M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Prymasa Tysiąclecia*, Warszawa 1994, s. 429; R. Kufel, *Obecność kard. Stefana Wyszyńskiego na terenie diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, w: *Stefan Kardynał Wyszyński. Pamięć i wdzięczność na Pomorzu Zachodnim*, Szczecin 2013, s. 168 i nn.

² J. Żaryn, *Kościół w PRL*, Warszawa 2004, s. 55-61.

całkowitej likwidacji religii. W 1960 roku rozpoczęto usuwanie symboli religijnych w budynkach publicznych i likwidowanie niższych seminariów duchownych. Służba Bezpieczeństwa, która powstała w 1956 roku po zlikwidowaniu Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego i Urzędu Bezpieczeństwa, wprowadziła Teczki Ewidencji Operacyjnej na Księdza (TEOK) i Teczki Ewidencji Operacyjnej na Biskupa (TEOB). Teczki posiadali kolejni biskupi gorzowscy – Teodor Bensch i Wilhelm Pluta³. W obu teczkach były gromadzone wszelkie materiały dotyczące kapłanów. Władze komunistyczne wycofywały także pozwolenia na budowę kościołów, z bardzo znanych przykładów można wymienić chociażby kościół w Nowej Hucie. Od 1960 roku władze komunistyczne represjonowały Kościół poprzez nakładanie nowych podatków. Najdotkliwszym okazało się wprowadzenie tzw. ksiąg inwentarzowych, w których księża i zakonnicy musieli odnotować wszelki posiadany przez parafię majątek, wdrożono także podwyższony podatek dochodowy dla zysków Kościoła oraz podatek od nieruchomości kościelnych. W przypadku nieprowadzenia ksiąg groziła kara zarekwirowania nieruchomości kościelnych za zaległości w płatnościach podatku. W 1959 roku zastosowano jako represję pobór do wojska alumnów pierwszego roku seminarium duchownego, a rok później pobór rozciągnięto na kolejne dwa roczniki. Powrócono do starych wypróbowanych metod mających doprowadzić do wyparcia religii z życia społeczeństwa⁴.

W Archiwum Diecezjalnym w Zielonej Górze znajduje się poszyt z korespondencją między kurią biskupią w Gorzowie Wlkp. a władzami świeckimi z lat 1957-1962⁵. Dotyczy ona różnych spraw, tych czysto przyziemnych oraz tych najbardziej istotnych, sięgających samej istoty funkcjonowania Kościoła rzymskokatolickiego w polskiej rzeczywistości powojennej.

Do spraw przyziemnych należały np. wnioski o przydział motocykli wykorzystywanych w celach duszpasterskich. Ksiądz prob. Stanisław Burzyński z Deszczna wysłał 8 lutego 1957 roku pismo do Wydziału Handlu przy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej: PWRN) w Zielonej Górze z prośbą o talon na motocykl WFM⁶, na co 19 lutego 1957 roku otrzymał odpowiedź negatywną. Nie dając za wygraną, ponownie prosił o talon „z uwagi na konieczność tego pojazdu, bym mógł” – jak przyznał – „nadal owocnie pracować na Ziemiach Odzyskanych

³ J. Anczarski, *Uroczysty ingres J. E. Ks. Biskupa dr Teodora Bensch*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (dalej: GWK), 1 (1957) nr 1, s. 38-47; P. Socha, *Biskup Teodor Bensch, pierwszy biskup gorzowski*, w: *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorza Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, red. P. Socha, Z. Lec, Zielona Góra-Gorzów 1998, s. 71-81; J. Anczarski, *Uroczysty Ingres i Konsekracja Biskupa J. E. Biskupa Dr W. Pluty*, GWK, 2 (1958) nr 10, s. 563-564.

⁴ Tamże, s. 61-67.

⁵ Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze (dalej: ADZG), Akta Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. z lat 1945-1972 (dalej: AKAA), sygn. 1092, Korespondencja z władzami świeckimi z lat 1957-1962,

⁶ Popularny polski motocykl produkowany przez Warszawską Fabrykę Motocykli w latach 1954-1966. Wyróżniał się prostą i tanią konstrukcją. Odporny na ciężkie warunki eksploatacji i łatwy do samodzielnej naprawy. Doskonale sprawdzał się w warunkach wiejskich na polnych drogach, często przeciążany. Ze względu na słaby silnik niezbyt nadawał się do dalekiej turystyki, https://pl.wikipedia.org/wiki/WFM_M06 (dostęp: 16.07.2020).

nad umacnianiem Polskości”. Po tym górnolotnym wprowadzeniu kontynuował: „teren parafii jest mocno rozczłonkowany i trudne przedostanie się do szkół celem nauczania religii”⁷.

Ksiądz prob. Zdzisław Wenk z Bogdańca 8 kwietnia 1957 roku prosił Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (dalej: PMRN) w Gorzowie Wlkp. o talon na zakup motoroweru „Simson”⁸. Pismo ks. Z. Wenka przesłano do Wydziału Handlu przy PWRN w Zielonej Górze⁹.

Podobny wniosek o „Simsona” złożył dyrektor Wydziału Wstępnego Diecezjalnego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wlkp. ks. Jan Wujda¹⁰. Jego wniosek także skierowano do Wydziału Handlu przy PWRN w Zielonej Górze¹¹.

Ksiądz prob. Edward Kornaus ze Strzegowa w piśmie do Wydziału Wyznań przy PWRN w Zielonej Górze z dnia 16 sierpnia 1957 roku prosił o talon na motocykl WFM. Wniosek motywował m.in. tym, że mieszkał 20 km od Gubina, do którego nie było łatwo dostać się ze Strzegowa („ani pociągu ani autobusu”). Ponadto jak sam wyznał: „uczę w czterech szkołach, do których muszę dojeżdżać nawet po kilkanaście kilometrów”, a nie było go stać „w inny sposób zdobyć środka lokomocji”¹². Prośbę ks. E. Kornausa poparli przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (dalej: PPRN) w Gubinie¹³ oraz kierownik Wydziału ds. Wyznań przy PWRN w Zielonej Górze Stanisław Jabłoński skierował pismo do miejscowego Wydziału Handlu¹⁴. Wobec braku odpowiedzi, 27 września 1957 roku ks. Kornaus ponownie wnioskował o talon na motocykl, „czyli na pozwolenie otwarcia książeczki «Celowego Oszczędzania»”. Tym razem napisał do Wydziału Handlu przy PWRN w Zielonej Górze. W podaniu udowadniał, że motocykl jest „bardzo potrzebny ze względu na pracę w terenie”¹⁵. Miesiąc później wnioskował o talon. W piśmie do Wydziału Handlu przy PWRN z 28 października 1957 roku prosił o „pozytywne załatwienie sprawy (...) należącej do jego kompetencji w terminie urzędowym”¹⁶.

Wnioski duchownych o talony nie ustawały. Ksiądz prob. W. Rybicki z Lipek Wielkich 9 września 1957 roku pisał do Wydziału Handlu przy PWRN w Zielonej Górze, że motocykl WFM był mu bardzo potrzebny, gdyż obsługiwał 7 szkół

⁷ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. S. Burzyńskiego do kierownika Wydziału Handlu A. Nowackiego, Deszczno, 26.02.1957.

⁸ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. Z. Wenka do PMRN, Bogdaniec, 8.04.1957.

⁹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału Handlu przy PMRN Czesława Hoffmana do Wydziału Handlu przy PWRN, Gorzów Wlkp., 26.04.1957.

¹⁰ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. J. Wujdy do PMRN, Gorzów Wlkp., 7.04.1957.

¹¹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału Handlu przy PMRN Czesława Hoffmana do Wydziału Handlu przy PWRN, Gorzów Wlkp., 15.04.1957.

¹² ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. E. Kornausa do PWRN, Strzegów, 16.08.1957.

¹³ Tamże, dopisek przewodniczącego PPRN, Gubin, 17.08.1957.

¹⁴ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo S. Jabłońskiego do Wydziału Handlu przy PWRN, Zielona Góra, 20.08.1957.

¹⁵ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. E. Kornausa do PWRN, Strzegów, 27.09.1957.

¹⁶ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. E. Kornausa do PWRN, Strzegów, 28.10.1957.

i 5 kościołów¹⁷. Jego pismo w imieniu bp. T. Benschera poparł ks. Augustyn Erdmann, notariusz gorzowskiej kurii biskupiej¹⁸.

W odpowiedzi na przedstawione wnioski władze świeckie przyznały tylko trzy talony. Motory w cenie 6500 zł za sztukę otrzymali: ks. Z. Wenk z Bogdańca, ks. E. Kornaus ze Strzegowa i ks. J. Kotwicki z Boczowa. Duchowni byli zobowiązani na zleceniu sprzedaży motorów wpisać imię i nazwisko, miejsce zamieszkania oraz opieczetować zlecenie pieczętą parafii¹⁹. Za tę „wspaniałomyślność i dobroć” władz świeckich gorzowska kuria biskupia podziękowała Wojewódzkiemu Zarządowi Handlu przy PWRN w Zielonej Górze, wyrażając przy tym nadzieję na zrealizowanie pozostałych wniosków na talony motocyklowe²⁰.

Kolejnym niezmiernie ważnym problemem były niewybuchy z II wojny światowej. Co roku władze świeckie ostrzegały społeczeństwo o istniejącym zagrożeniu życia i zdrowia w kontakcie z nimi. Współpracowały z duchowieństwem w akcji uświadamiania społecznego. W piśmie do gorzowskiej kurii biskupiej z 27 lutego 1958 roku PWRN prosiło „wzorem lat ubiegłych o włączenie się do tej humanitarnej akcji mającej na celu uświadczenie jak najszerszego ogółu społeczeństwa (...) notuje się jeszcze wiele wypadków śmiertelnych i kalectwa na skutek lekkomyślności i nieostrożności przy manipulowaniu ze znalezionymi niewypałami”²¹. W odpowiedzi polecono zredagować stosowny apel do duchowieństwa i wiernych w „Gorzowskich Wiadomościach Kościelnych”²².

Władze państwowe interesowały się obiektami zabytkowymi, które stanowiły głównie kościoły i ich wyposażenie. Na przykład w piśmie z 20 sierpnia 1958 roku do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przy PWRN w Koszalinie wikariusz generalny gorzowskiej kurii biskupiej nie zgodził się na przeprowadzenie bez udziału przedstawiciela strony „spisu paramentów kościelnych” w powiatach złotowskim i człuchowskim²³. W lipcu 1959 roku kuria biskupia wyraziła zgodę na inwentaryzację zabytków kościelnych prowadzoną przez Wydział Kultury PWRN w Koszalinie²⁴.

¹⁷ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ks. W. Rybickiego do PWRN, Lipki Wielkie, 9.09.1957.

¹⁸ Tamże, dopisek ks. A. Erdmanna, Gorzów Wlkp., 9.09.1957.

¹⁹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo zastępcy kierownika ds. Obrót Artystycznymi Przemysłowymi przy PWRN S. Rafisztejna, Zielona Góra, 7.01.1958.

²⁰ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo wikariusza generalnego do Wojewódzkiego Zarządu Handlu przy PWRN, Gorzów Wlkp., 18.02.1958. Ksiądz Władysław Sygnatowicz od 8 maja 1957 roku był wikariuszem generalnym bp. Teodora Benschera, po śmierci biskupa 7 stycznia 1958 roku został wikariuszem generalnym ks. Józefa Michalskiego, a od 7 września 1958 roku – bp. W. Pluty. R. Kufel, *Słownik biograficzny księży pracujących w Kościele gorzowskim 1945-1956*, Zielona Góra 2018, t. 3, s. 294.

²¹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo zastępcy przewodniczącego PWRN Jerzego Rumianka do Kurii Biskupiej, Zielona Góra, 27.02.1958.

²² Tamże, notatka służbowa, Gorzów Wlkp., 7.03.1958.

²³ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo Feliksa Ptaszyńskiego do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Koszalin, 31.07.1958. Odpowiedź Kurii z 20.08.1958.

²⁴ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo głównego konserwatora zabytków Feliksa Ptaszyńskiego do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Koszalin, 18.07.1959.

Duchowieństwo mogło uzyskać zwolnienie od obowiązku służby wojskowej. Pełnomocnik rządu ds. stosunków z Kościołem rzymskokatolickim, minister Jerzy Sztachelski, w piśmie do wikariusza kapitulnego ks. Józefa Michalskiego informował o zarządzeniu ministra obrony narodowej z 14 czerwca 1958 roku o poborze w 1958 roku. W tym celu przełożeni kościelni zostali zobowiązani, aby „nie później niż na 14 dni przed datą rozpoczęcia poboru” terytorialnym wydziałom ds. wyznań dostarczyć szczegółowe „wykazy duchownych, zakonników i alumnów seminariów duchownych, którzy w roku kalendarzowym osiągnęli wiek od 18 do 50 lat życia, posiadający zaś stopień oficerski do 60 lat życia”. Należało także zawiadamiać „o każdym wystąpieniu ze stanu duchownego wzgl. zakonnego, o przerwie w nauce lub wystąpieniu z seminarium duchownego osób, dotychczas korzystających ze zwolnienia od obowiązku zasadniczej służby wojskowej”. Władza kościelna miała przygotować seminariom odpowiednie wytyczne w sprawie poboru, a kopie tych ustaleń przesłać do Urzędu ds. Wyznań²⁵.

Zasadniczo gorzowska kuria biskupia wywiązała się z nałożonych obowiązków; jedynie po monicie przewodniczącego PWRN w Gdańsku Józefa Wołka wikariusz generalny oświadczył, że na terenie województwa gdańskiego nie było duchownych, którzy w 1958 roku podlegali poborowi²⁶. Lista duchownych z województwa zielonogórskiego dnia 12 listopada 1958 roku została wysłana do PWRN w Zielonej Górze²⁷. Na wniosek PWRN w Szczecinie z 11 lutego 1959 roku gorzowska kuria uzupełniła brakujące dane osobowe w wykazie duchownych podlegających służbie wojskowej²⁸. Co roku wysyłano dokładne spisy księży diecezjalnych i zakonnych oraz alumnów seminarium duchownego.

Kwestią sporną było tworzenie nowych parafii i obsadzanie stanowisk kościelnych. Przewodniczący PWRN w Gdańsku J. Wołek w piśmie do kurii biskupiej z 26 sierpnia 1958 roku prosił o aktualny wykaz parafii na terenie województwa gdańskiego. Chodziło o podanie wszystkich parafii miejskich i wiejskich wraz z kościołami filialnymi, nazwami miejscowości i ulic wchodzących w skład parafii. Wikariusz generalny, powołując się na dekret o obsadzaniu stanowisk kościelnych (31 grudnia 1956 roku), odmówił prośbie Wołka, tłumacząc, że tylko nowe parafie podlegają zgłoszeniu w PWRN²⁹.

Władze państwowe kontrolowały obsadzanie stanowisk kościelnych. Na przykład odrzuciły propozycję gorzowskiej kurii na zamianowanie ks. Piotrowskiego proboszczem w Nakielnie, ks. Jana Lisa w Okonku i ks. Józefa Pałki w Głubczynie.

²⁵ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo ministra J. Sztachelskiego do ks. J. Michalskiego, Warszawa, 25.07.1958.

²⁶ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN J. Wołka do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Gdańsk, 14.08.1958. Odpowiedź wikariusza generalnego z 21.08.1958.

²⁷ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo wikariusza generalnego do PWRN w Zielonej Górze, Gorzów Wlkp., 12.11.1958.

²⁸ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału ds. Wyznań Bolesława Węclewskiego do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Szczecin, 11.02.1959. Odpowiedź wikariusza generalnego z 20.02.1959.

²⁹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN J. Wołka do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Gdańsk, 26.08.1958. Odpowiedź wikariusza generalnego z 6.09.1958.

W piśmie z 4 sierpnia 1958 roku wikariusz generalny prosił PWRN w Koszalinie o zmianę dotychczasowego stanowiska w tej sprawie³⁰. Wobec tego, że urzędnicy w Koszalinie nie spieszyli się z odpowiedzią, 20 sierpnia 1958 roku wikariusz generalny ponowił wniosek³¹. Dziesięć dni później domagał się od PWRN „bezwłocznego” skierowania jego wniosku do Urzędu ds. Wyznań w Warszawie³².

Powiatowi informatorzy na usługach władz świeckich donosili o „nielegalnych” zbiórkach „w gotówce i naturze na cele parafialne, diecezjalne, KUL i inne”. PWRN w Zielonej Górze twierdziło, że takie działania Kościoła stanowiły naruszenie ustawy o zbiórkach publicznych (z 15 marca 1933 roku i nowelizacja w 1948 roku). Zbiórki publiczne wymagały pisemnej zgody PWRN. Urzędnicy ostrzegali gorzowską kurię przed dalszym naruszaniem prawa³³.

Biskup diecezjalny W. Pluta kilkanaście razy był zapraszany na rozmowy z przedstawicielami lokalnych władz państwowych. Pierwszą propozycję spotkania otrzymał 2 lutego 1959 roku od PWRN w Koszalinie. Przyjechał 21 lutego 1959 roku o godz. 10.00 w celu „omówienia spraw związanych z działalnością duchowieństwa oraz (...) uzgodnienia wniosków dotyczących budownictwa sakralnego i kościelnego”³⁴. Kolejne zaproszenie 22 czerwca 1959 roku wystosował przewodniczący PWRN w Zielonej Górze Jan Lembas. Spotkanie zaplanowano na 10 lipca 1959 roku w gabinecie przewodniczącego. Powodem – jak napisał J. Lembas – był „szereg drażliwych zagadnień”. W imieniu biskupa wikariusz generalny poprosił, aby spotkanie przenieść na sierpień³⁵. Sekretarz PWRN w Koszalinie Stanisław Piwowarczyk zaprosił bp. Plutę 8 kwietnia 1960 roku na spotkanie, na którym miały zostać omówione sprawy duchowieństwa oraz kwestie dotyczące odbudowy obiektów sakralnych i kościelnych w bieżącym roku³⁶. W podobnym tonie było pismo przewodniczącego PWRN w Szczecinie Włodzimierza Migonia, który zaproponował wizytę biskupa 30 kwietnia 1960 roku na godzinę 12.00³⁷. Biskup potwierdził swą obecność w Szczecinie³⁸. Dnia 15 września 1960 roku przewodniczący PWRN w Zielonej Górze Lembas zaprosił bp. Plutę na spotkanie 16 września 1960 roku o godzinie 12.00 w celu omówienia „ważnych i pilnych

³⁰ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo wikariusza generalnego do PWRN w Koszalinie, Gorzów Wlkp., 4.08.1958.

³¹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo wikariusza generalnego do PWRN w Koszalinie, Gorzów Wlkp., 20.08.1958.

³² ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo wikariusza generalnego do PWRN w Koszalinie, Gorzów Wlkp., 30.08.1958.

³³ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo sekretarza PWRN Henryka Wicińskiego do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Zielona Góra, 5.12.1958.

³⁴ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo sekretarza PWRN S. Piwowarczyka do bpa W. Pluty, Koszalin, 2.02.1959.

³⁵ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN J. Lembasa do bpa W. Pluty, Zielona Góra, 22.06.1959. Odpowiedź wikariusza generalnego z 26.06.1959.

³⁶ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo sekretarza PWRN S. Piwowarczyka do bpa W. Pluty, Koszalin, 30.03.1960.

³⁷ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN W. Migonia do bpa W. Pluty, Szczecin, 14.04.1960.

³⁸ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Odpowiedź bpa W. Pluty, Gorzów Wlkp., 20.04.1960.

spraw państwowych”³⁹. Wkrótce było kolejne zaproszenie, tym razem do Koszalina. Biskup delegował ks. J. Wujdę, który 8 listopada 1960 roku o godzinie 10.00 rozmawiał z przewodniczącym PWRN S. Piwowarczykiem na temat spisu powszechnego w odniesieniu do osób przebywających w klasztorach i domach zakonnych⁴⁰. Na powyższy temat 15 listopada 1960 roku z pracownikiem kurii rozmawiał kierownik Wydziału ds. Wyznań w Szczecinie Henryk Cupiał⁴¹. Biskup przyjechał 21 grudnia 1960 roku do siedziby PWRN w Szczecinie na konferencję dotyczącą duchowieństwa pracującego na terenie tego województwa⁴². Dnia 14 marca 1961 roku na godzinę 10.00 biskup został zaproszony do PWRN w Koszalinie, aby omówić m.in. kwestie budownictwa sakralnego⁴³. Przełożył wizytę na 23 marca 1961 roku⁴⁴. Przewodniczący PWRN w Koszalinie Zdzisław Tomala ponownie zaprosił bp. Plutę 12 lutego 1962 roku. Spotkanie odbyło się 17 lutego 1962 roku o godzinie 10.00⁴⁵. Po tej konferencji biskup skierował obszerny wniosek do przewodniczącego Z. Tomali, w którym interweniował w sprawie ukarania proboszcza z Połczyna Zdroju za przeprowadzenie nauk przedślubnych oraz w kwestii egzekucji dokonanej na probostwie w Drawsku, gdzie proboszczowi zarekwirowano obrazy, motocykle, inwentarz żywy oraz ofiary na remont kościoła filialnego z powodu „nieuregulowanych czynszów”. Biskup wspominał, że „wypadków podobnych jest oczywiście więcej i trudno je wszystkie podawać”. Biskup Pluta ujął się za kapelanem w Szczecinku, któremu zakazano wstępu do szpitala za „gwałcenie sumienia pacjenta”, ponieważ odwiedzając chorych, zapytał jednego z pacjentów, jak się czuje. Innym razem Milicja Obywatelska odwiozła kapelana na plebanię, aby nie wyspowiadał ciężko chorej kobiety. Biskup zagroził, że o tych zdarzeniach poinformuje wiernych⁴⁶. Dnia 24 kwietnia 1962 roku przewodniczący Tomala ponownie zaprosił biskupa do Koszalina⁴⁷. Jednak dzień 27 kwietnia 1962 roku mu nie odpowiadał, o czym poinformował telefonicznie⁴⁸. Dodatkowo bp

³⁹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN J. Lembasa do bpa W. Pluty, Zielona Góra, 15.09.1960.

⁴⁰ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN S. Piwowarczyka do bpa W. Pluty, Koszalin, 28.10.1960.

⁴¹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału ds. Wyznań H. Cupiała do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Szczecin, 5.11.1960.

⁴² ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo zastępcy przewodniczącego PWRN Waclawa Śledzińskiego do bpa W. Pluty, Szczecin, 14.12.1961.

⁴³ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN Z. Tomali do bpa W. Pluty, Koszalin, 1.03.1961.

⁴⁴ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN Z. Tomali do bpa W. Pluty, Koszalin, 16.03.1961.

⁴⁵ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN Z. Tomali do bpa W. Pluty, Koszalin, 26.01.1962.

⁴⁶ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo bpa W. Pluty do przewodniczącego PWRN w Koszalinie Z. Tomali, Gorzów Wlkp., 26.03.1962.

⁴⁷ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo przewodniczącego PWRN Z. Tomali do bpa W. Pluty, Koszalin, 24.04.1962.

⁴⁸ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Odręczna adnotacja bpa W. Pluty na piśmie Z. Tomali.

Pluta prosił o uprzednie przysłanie szczegółowego programu konferencji⁴⁹. Dnia 17 sierpnia 1962 roku biskup delegował pracownika kurii na konferencję, która miała miejsce w Wydziale ds. Wyznań przy PWRN w Szczecinie o godzinie 10.00⁵⁰.

Za ciekawostkę należy uważać prośbę PWRN w Szczecinie skierowaną do gorzowskiej kurii o umożliwienie społecznego dostępu do metrykalnych ksiąg przywiezionych z Kresów Wschodnich: „W związku z przejściem przez władze radzieckie terenów na wschód od Bugu władze te przekazały władzom polskim niektóre księgi parafialne rzym. kat. dotyczące urodzeń, ślubów i zgonów”. Następnie repatrianci przywieźli ze sobą te księgi, które trafiły do parafii na Ziemiach Odzyskanych. W odpowiedzi notariusz kurii napisał: „nie są nam znane wypadki posiadania ksiąg metrykalnych parafii zza Buga przez księży zatrudnionych na terenie tutejszej diecezji”⁵¹. Po latach okazało się, że notariusz kurii był w błędzie. Rzeczywiście zachowały się pojedyncze księgi metrykalne, które duchowni zza Buga wraz z wiernymi przywieźli na Ziemię Odzyskaną [przyp. autora].

Władza kościelna upominała się o swoje kompetencje, stojąc na straży własnej niezależności. W piśmie z 7 stycznia 1960 roku do gorzowskiej kurii zastępca przewodniczącego PWRN w Zielonej Górze Jerzy Rumianek skarżył się na duchownych, którzy łamiąc prawo państwowe „w czasie kołędzy dokonują spisów ludności, żądając nieraz z góry, ażeby przygotowywano dla nich kartki z nazwiskami i imionami osób zamieszkałych w odwiedzanym domu, metryki ślubu itp.”. Domagał się zaprzestania stosowania tych praktyk, w przeciwnym razie księży „pociągani będą do odpowiedzialności prawnej”⁵². W odpowiedzi wikariusz generalny oświadczył, że duchowni nie dokonują spisu ludności i nie dzielą ludzi na wierzących i niewierzących, jedynie prowadzą i aktualizują spisy wiernych własnej parafii wyłącznie dla potrzeb kościelnych, co jest zgodne z polskim prawem⁵³.

Zaognienie stosunków państwo–Kościół spowodowało pismo okólnie nr 20 ministra gospodarki komunalnej Stanisława Sroki z 23 kwietnia 1959 roku. W myśl tego okólnika mienie niemieckich kościelnych osób prawnych po wojnie nie przeszło z mocy samego prawa na własność odpowiednich polskich kościelnych osób prawnych, gdyż Kościół rzymskokatolicki i Kościoły ewangelickie nie posiadały osobowości prawnej. Jedynie państwo dysponowało i zarządzało ponemieckim majątkiem kościelnym na Ziemiach Zachodnich. Z tego tytułu budynki mieszkalne i użytkowe oraz tereny budowlane stanowiące ponemieckie mienie

⁴⁹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo bpa W. Pluty do przewodniczącego PWRN w Koszalinie Z. Tomali, Gorzów Wlkp., 3.05.1962.

⁵⁰ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału ds. Wyznań Henryka Kołodziejka do bpa W. Pluty, Szczecin, 7.08.1962. Odpowiedź notariusza Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp. z 13.08.1962.

⁵¹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo zastępcy kierownika Wydziału Spraw Wewnętrznych Daniela Nowisza do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Szczecin, 17.12.1959. Odpowiedź notariusza Kurii z 12.01.1960.

⁵² ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo zastępcy przewodniczącego PWRN do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Zielona Góra, 7.01.1960.

⁵³ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo wikariusza generalnego do PWRN w Zielonej Górze, Gorzów Wlkp., 20.01.1960.

kościelne podlegały zarządowi organów ds. gospodarki komunalnej i mieszkaniowej PRN, a obiekty i budynki sakralne będące w użytkowaniu kościołów i związków wyznaniowych lub ich instytucji – Urzędowi ds. Wyznań. W związku z powyższym minister polecił organom gospodarki komunalnej i mieszkaniowej „w jak najkrótszym czasie” przejąć zarząd budynków mieszkalnych i użytkowych oraz terenów budowlanych, pozostających dotychczas w administracji kościelnej (z wyjątkiem obiektów o charakterze sakralnym) oraz unieważnić umowy ich dzierżawy lub najmu przez Kościół⁵⁴. W odpowiedzi na okólnik 15 maja 1959 roku biskupi Ziem Zachodnich wystosowali pisemny protest do ministra gospodarki komunalnej. Po II wojnie światowej Kościół katolicki stał się pełnoprawnym właścicielem majątku kościelnego i beneficjalnego na Ziemiach Zachodnich. Rząd zapewnił Kościołowi posiadanie i przekazywanie odpowiednich pomieszczeń kościelnych i mieszkalnych celem zaspokojenia potrzeb religijnych polskiej społeczności katolickiej z Kresów Wschodnich. Rząd nie wyznaczył żadnych czynszów i opłat symbolicznych od otrzymanych obiektów poewangelickich. Biskupi zapewniali, że obecne nakładanie czynszów i odbieranie Kościołowi wcześniej przekazanych dóbr, wywoła niezadowolenie społeczne i poważnie nadszarpienie dotychczasowe zaufanie ludu do władzy państwowej. Ostatecznie biskupi wezwali ministra do uchylecia pisma okólnego nr 20⁵⁵. Tym samym w imieniu bp. Pluty 23 maja 1959 roku gorzowski wikariusz generalny rozesłał pisma do PWRN w Koszalinie, Poznaniu, Szczecinie i Zielonej Górze, prosząc o wstrzymanie realizacji okólnika „aż do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia przez Władze Centralne”⁵⁶. Po pół roku poznańskie PWRN odpowiedziało, że „nie znajduje podstaw do wstrzymania wykonania okólnika” na terenie swojego województwa⁵⁷.

Skargi na duchowieństwo regularnie wpływały do gorzowskiej kurii biskupiej. Tym razem kierownik Wydziału Handlu przy zielonogórskim PWRN Czesław Słowek prosił kurię o interwencję w celu zakazania sprzedaży dewocjonaliów oraz książek o tematyce religijnej na terenie obiektów sakralnych i kościelnych w województwie zielonogórskim. Przypomniął, że do tego typu działalności wymagane są zezwolenia Wydziału Handlu⁵⁸. W rezultacie kuria wydała stosowne zarządze-

⁵⁴ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo okólne nr 20 ministra gospodarki komunalnej S. Sroki z 23.04.1959.

⁵⁵ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo bpa Bolesława Kominka z Wrocławia, bpa Franciszka Jopa z Opola, bpa Tomasza Wilczyńskiego z Olsztyna, bpa Wilhelma Pluty z Gorzowa Wlkp. i bpa Edmunda Nowickiego z Gdańska do ministra gospodarki komunalnej Stanisława Sroki, Warszawa, 15.05.1959.

⁵⁶ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pisma wikariusza generalnego do poszczególnych PWRN, Gorzów Wlkp., 23.05.1959.

⁵⁷ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika oddziału Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej PWRN do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Poznań, 8.01.1960.

⁵⁸ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału Handlu PWRN C. Słowka do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Zielona Góra, 19.04.1960.

nie skierowane do duchowieństwa⁵⁹. O podobnej treści było pismo kierownika Wydziału Handlu przy PWRN w Poznaniu Teofila Dolaty z 11 maja 1960 roku⁶⁰.

Do sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski wpływały wnioski z prośbą o interwencję. Na przykład ks. Czesław Szałamacha z Wierzchucina Pomorskiego skarżył się na Inspektorat Oświaty w Drawsku, który wezwał go do usunięcia księży zmartwychwstańców uczących religii na terenie jego parafii. Żądanie inspektora oświaty – jak pisał ks. C. Szałamacha – stanowi „niebezpieczną akcję prześladowania Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich”. Proboszcz prosił o uchylenie pisma inspektora oświaty jako „bezpodstawnego i społecznie szkodliwego”⁶¹.

Bardzo interesujące jest sprawozdanie wikariusza generalnego biskupa pomocniczego Jerzego Stroby do sekretarza Konferencji Episkopatu Polski bp. Zygmunta Choromańskiego. W piśmie wyliczył on następujące przejawy „zaostrożonej polityki władz administracyjnych w stosunku do Kościoła, Duchowieństwa i Zakonów”:

1. Przekwaterowanie księży z plebanii do pomieszczeń wyznaczonych przez władze świeckie lub dokwaterowanie duchownych. Odbieranie Kościołowi plebanii i salek katechetycznych.
2. Nakładanie kar za „nielegalne zgromadzenie” w „nielegalnej kaplicy”. Chodziło o odprawianie nabożeństw i udział wiernych w kaplicach filialnych, mieszczących się w prywatnych domach parafian.
3. Stosowanie gróźb i kar za nieprowadzenie księgi inwentarzowej.
4. Odrzucanie wniosków o przekazanie własności plebanii i kościołów.
5. Nakładanie kar za nierejestrowanie punktów katechetycznych w kościołach i za nieskładanie sprawozdań z katechizacji.
6. Żądania od władzy duchownej, aby ostrzegała duchownych przed karami za nieskładanie sprawozdań z nauki religii i za nieprowadzenie księgi inwentarzowej⁶².

Do wyżej wymienionych przejawów nękania Kościoła doszedł jeszcze zakaz posługiwania się barwami biało-żółtymi podczas uroczystości kościelnych. Władze państwowe powoływały się na dekret z 2 października 1935 roku o oznakach i mundurach, w myśl którego używanie na terenie kraju odznak innych państw (barwy, chorągwie, godła) wymagało uprzedniej zgody władz świeckich. Duchowieństwo tłumaczyło się, że barwy biało-żółte nie należą do Państwa Watykańskiego, lecz są kolorami eucharystycznymi i w latach 1957-1960 ich stosowanie podczas liturgii nie budziło zastrzeżeń władz świeckich. Wcześniejsze (do 1956 roku) kwestionowanie tych barw przez państwo zostało umorzone i wycofane⁶³.

Do końca lat 60. XX wieku władze państwowe nie ustawały w zwalczaniu wpływów Kościoła. Nadal nie zezwalały na tworzenie nowych parafii i budowę

⁵⁹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Adnotacja urzędowa na marginesie pisma C. Słowka z 30.04.1960.

⁶⁰ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo kierownika Wydziału Handlu PWRN T. Dolaty do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp., Poznań, 11.05.1960.

⁶¹ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Odpis pisma ks. Szałamachy do Inspektoratu Oświaty przy PPRN w Drawsku, Wierzchowo Pomorskie, 31.12.1962.

⁶² ADZG, AKAA, sygn. 1092, Pismo bpa J. Stroby do bpa Z. Choromańskiego, Gorzów Wlkp., 13.07.1963.

⁶³ ADZG, AKAA, sygn. 1092, Maszynopis „W sprawie barw biało-żółtych”, Poznań, 28.06.1961.

obiektów sakralnych, zlikwidowały niższe seminaria duchowne, szykanowały zgromadzenia zakonne, np. przez prowadzenie księgi inwentarzowej, powoływały do wojska alumnów, szczególnie z niepokornych diecezji. Społeczeństwo reagowało w konkretny sposób: domagało się religii w szkołach, zawieszania krzyży w szpitalach, budowy kościołów, kaplic i przydrożnych krzyży. Do głównej konfrontacji między państwem a Kościołem doszło w połowie lat 60. na tle wydarzeń milenijnych. Punktem zapalnym stał się list biskupów polskich do biskupów niemieckich, w którym polscy hierarchowie przebaczyli krzywdy wyrządzone przez państwo hitlerowskie i poprosili duchownych niemieckich o przebaczenie. Rząd polski uznał ten list za obraźliwy i sprzeczny z polską racją stanu. W odwecie nazwał polskich biskupów zdrajcami narodu. Obchody milenijne jeszcze pogłębiły wzajemną niechęć. Uroczystości związane z tysiącleciem państwa polskiego zostały tak zaplanowane, aby pokrywały się terytorialnie i czasowo z obchodami kościelnymi. Utrudnienia ze strony władz państwowych z roku na rok potęgowały się⁶⁴.

Opatrznościowym mężem stanu i duchowym przywódcą Kościoła na przełomie lat 50. i 60. XX wieku był kardynał S. Wyszyński, prymas Polski, któremu społeczeństwo katolickie zawdzięczało m.in. odważną obronę prawa do życia i działalności w omawianym okresie powojennej historii Polski.

W świetle korespondencji z przełomu lat 50. i 60. XX wieku zachowanej w Archiwum Diecezjalnym w Zielonej Górze, Kościół gorzowski doświadczył różnego rodzaju represji ze strony lokalnych władz partyjnych. Ze stanowczością reagował na nie, nie tylko na szczeblu lokalnych władz świeckich, ale odwoływał się do najwyższych władz państwowych. O działaniu na linii państwo–Kościół biskupi gorzowscy informowali Stolicę Apostolską. Odwaga duchowieństwa i poparcie świeckich doprowadziły do zachowania i utrwalenia tożsamości Kościoła gorzowskiego na Środkowym Nadodrzu.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze (ADZG)

Akta Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. z lat 1945-1972 (AKAA)
sygn. 1092, Korespondencja z władzami świeckimi z lat 1957-1962.

Opracowania

Anczarski Józef, *Uroczysty ingres J. E. Ks. Biskupa dr Teodora Bensch, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne”*, 1 (1957) nr 1, s. 38-47.

Anczarski Józef, *Uroczysty Ingres i Konsekracja Biskupa J. E. Biskupa Dr W. Pluty, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne”*, 2 (1958) nr 10, s. 563-564.

⁶⁴ Żaryn, *Kościół w PRL*, s. 53-73.

- Kufel R. Robert, *Obecność kard. Stefana Wyszyńskiego na terenie diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, w: *Stefan Kardynał Wyszyński. Pamięć i wdzięczność na Pomorzu Zachodnim*, Szczecin 2013, s. 167-177.
- Kufel R. Robert, *Słownik biograficzny księży pracujących w Kościele gorzowskim 1945-1956*, t. 3, Zielona Góra 2018.
- Romaniuk P. Marian, *Życie, twórczość i posługa Prymasa Tysiąclecia*, Warszawa 1994.
- Socha Paweł, *Biskup Teodor Bensch, pierwszy biskup gorzowski*, w: *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, red. P. Socha, Z. Lec, Zielona Góra-Gorzów 1998, s. 71-81.
- Zieliński Zygmunt, *Kościół w Polsce*, Poznań 2009.
- Żaryn Jan, *Kościół w PRL*, Warszawa 2004.

STOSUNEK LOKALNYCH WŁADZ PARTYJNYCH DO KOŚCIOŁA GORZOWSKIEGO NA PRZEŁOMIE LAT 50. I 60. XX WIEKU W ŚWIECIE KORESPONDENCJI ZGROMADZONEJ W ARCHIWUM DIECEZJALNYM W ZIELONEJ GÓRZE

Streszczenie

Po krótkim okresie tolerowania przez władze komunistyczne działalności Kościoła katolickiego w Polsce, od 1947 roku rozpoczęły się ciągle nasilające się akty przemocy i ograniczeń działalności Kościoła w Polsce. Świadczą o tym: likwidacja organizacji katolickich, wycofywanie nauki religii ze szkół, procesy aresztowania i usuwanie biskupów, kapłanów ze stolic biskupich czy z parafii, niemal całkowite ograniczenia prasy i wydawnictw katolickich. Po śmierci w 1953 roku radzieckiego przywódcy Stalina nastąpiła tzw. odwilż, która dokonywała się w krajach bloku sowieckiego (oprócz Rumunii i Czechosłowacji). Zelżenie terroru komunistycznego w Polsce w latach 1954-1955 było rezultatem decyzji podejmowanych przez aparat władzy, bardzo pewny swej dominacji w społeczeństwie. Wydarzenia Października '56 dały polskiemu społeczeństwu nadzieję na dalszą odmianę rzeczywistości społeczno-politycznej. Od 1960 roku władze komunistyczne ponownie represjonowały Kościół w Polsce. Na tle tych wszystkich wydarzeń, które dokonywały się w całym kraju, powyższy artykuł przedstawia stosunek lokalnych władz partyjnych na przełomie lat 50. i 60. XX wieku do Kościoła gorzowskiego, oparty o dokumentację przechowywaną w Archiwum Diecezjalnym w Zielonej Górze. Przedstawiciele lokalnych władz partyjnych, korzystając z uprawnień nadanych im przez zwierzchników z Komitetu Centralnego PZPR, skutecznie ograniczali działalność Kościoła gorzowskiego, reprezentowanego przez kolejnych biskupów – Teodora Bensch i Wilhelma Plutę.

Słowa kluczowe: Kościół gorzowski; Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze; władza ludowa w Polsce; Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze; Konferencja Episkopatu Polski; kard. Stefan Wyszyński; bp Teodor Bensch; bp Wilhelm Pluta; bp Jerzy Stroba